

Lausunto
Helsinki 6.5.2022

Sisäministeriö

Viite: SMO06:00/2022 vp.

Asia: Ehdotus hallituksen esitykseksi eduskunnalle arpajaislain muuttamisesta

SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry on valtakunnallisten sosiaali- ja terveysjärjestöjen kattojärjestö. SOSTE on sosiaali- ja terveystieteellinen vaikuttaja ja asiantuntijajärjestö, joka rakentaa sosiaalisen hyvinvoinnin ja terveyden edellytyksiä yhteistyössä jäsenyhteisöjensä kanssa. SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry:n varsinaisina jäseninä on yli 230 valtakunnallista sosiaali- ja terveysalan järjestöä ja yhteistyöjäsenenä yli 70 muuta sosiaali- ja terveysalan toimijaa.

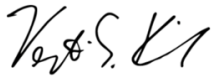
Lisätietoja:

pääsihteeri Vertti Kiukas, vertti.kiukas@soste.fi, p. 040 592 4287

lakimies Kirsi Väättä, kirsi.vaataainen@soste.fi, p. 040 839 7913

erityisasiantuntija Ari Inkinen, ari.inkinen@soste.fi, p. 0400 411 690

SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry

Vertti Kiukas
pääsihteeri

SOSTE

SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry
SOSTE Finlands social och hälsa rf
SOSTE Finnish Federation for Social Affairs and Health

www.soste.fi

SOSTE kiittää mahdollisuudesta esittää näkemyksensä arpajaislain muuttamisesta.

Uudistus on historiallinen ja vaikutukset merkittäviä

Arpajaislakiuudistuksen keskeinen sisältö kohdistuu Veikkaus Oy:n tuoton tuloutukseen ja sosiaali- ja terveysjärjestöille tarkoitetun valtionavustusmäärärahan tason siirtämiseen osaksi kehysvaikutteista valtion budjettia. Niin sanotusta korvamerkitystä veikkausvoittovarajärjestelmästä on tarkoitus luopua. Jatkossa myös sosiaali- ja terveysalan yhdistyksille ja säätiöille kohdistettavan avustusmäärärahan tasosta päätettäisiin vuosittain sosiaali- ja terveysministeriön menoeränä siinä missä muistakin ministeriön kuluista.

Nykyisin käytössä oleva rahoitusmalli on ollut SOSTEn näkemyksen mukaan tarkoituksenmukaisin rahoitusmalli. Tähän lakiuudistukseen ei olisi ollut syytä lähteä vaan sopeuttaa veikkausvoittovaroista maksettavien menojen taso arvioituun uuteen Veikkauksen tuottotasoon.

Siirtyminen kehysvaikutteiseen budjetointiin avustusmäärärahan tason osalta saattaa heikentää järjestöjen rahoituksen ennakoitavuutta ja autonomiaa nykykäytäntöön verrattuna, jos suojaavista mekanismeista ei päätetä uudistuksen yhteydessä.

Lakiesitysluonnoksen perusteluissa on tuotu vahvasti esiin se, että edunsaajilla on nähty olevan vahva intressi rahapeliuottojen tason säilyttämiseen. Vähemmälle huomiolle on jäänyt se, että kytkentä yleishyödyllisiin käyttötarkoituksiin on edistänyt monen yhteiskunnallisen tahon kiinnostusta rahapelaamiseen, rahapelipolitiikkaan ja sitä kautta haittojen ehkäisyyn laajemminkin. Jatkossa tämä kiinnostus jäänee lähinnä muutoinkin riippuvuuksien parissa työskentelevien harteille, mitä ei ole pidettävä hyvänä kehityksenä.

Jotta lakiuudistus ei heikentäisi pelihaittojen ehkäisyä, sosiaali- ja terveysjärjestöjen toimintaedellytyksiä, rahoituksen ennustettavuutta ja järjestöjen autonomiaa kansalaisyhteiskunnan toimijana, niin pidämme tärkeänä, että nyt käsillä olevassa ja toisaalla tehtävässä valtionavustustoiminnan uudistuksessa huomioidaan seuraavaa:

- Rahapelaamisen aiheuttamien sosiaalisten ja terveydellisten haittojen tehokkaan ehkäisemisen kannalta on välttämätöntä säilyttää yksinoikeusjärjestelmä ja pyrkiä rajoittamaan suomalaisen yksinoikeusjärjestelmän ulkopuolelle suuntautuvaa rahapelaamista.
- Valtiosihteeri Haapajärven johtamassa hankkeessa VNKO45:00/2021 valmistellussa parlamentaarisessa yhteisymmärrysmuistiossa esitetystä parlamentaarisesta neuvottelukunnasta tulee säätää lailla tai asetuksella. Parlamentaarinen neuvottelukunnan asettaminen tulee toteuttaa vuoden 2022 aikana. Neuvottelukunnalla tulee olla hallituskauden ylittävät toimikaudet.
- Yhteisymmärrysmuistiossa esitetty selvitys yhteisestä avustuskeskuksesta tulee toteuttaa viipymättä ja laajapohjaisesti.

- Kansalaisjärjestötoiminnan autonomian ja riippumattomuuden kunnioittaminen tulee varmistaa kaikissa uudistukseen yksityiskohdissa.

Rahapelaamisen valvonta

Lakiesitysluonnoksen perustelujen mukaan sosiaali- ja terveysjärjestöjen edustus Veikkaus Oy:n hallintoneuvostoista oltaisiin poistamassa. SOSTEn näkemyksen mukaan järjestöjen edustus Veikkauksen hallintoneuvostossa ei ole seurausta edunsaajuudesta, vaan siitä sovittiin osana rahapeliyhteisöjen yhdistymistä, jolloin edustuksella korvattiin Raha-automaattiyhdistyksen jäsenille niiden asema yhdistyksen kokouksessa ja yhdistyksen hallituksessa. Edunsaajuuden katkeaminen ei muuta tätä lähtökohtaa. Sote-järjestöt ovat myös tuoneet hallintoneuvostotyöhön pelihaittojen torjunnan asiantuntemusta, minkä on vaikea nähdä toteutuvan pelkästään parlamentaarista reittiä. SOSTE katsoo, että uudessa tilanteessa muiden kuin eduskuntaryhmien edustajien määrää voidaan vähentää, mutta sen poistaminen kokonaan olisi vastoin yhdistymissopimusta.

Lakiesitysluonnoksen perusteluissa esitetään myös kaikkien Veikkauksen tuotoista avustusta saavien yhteisöjen edustuksen poistamista rahapeliasiaain neuvottelukunnasta. SOSTE katsoo, että pelihaittatyötä tekevien järjestöjen edustus neuvottelukunnassa tulee turvata jatkossakin. Neuvottelukunnan tehtävänä on seurata ja arvioida rahapelitoiminnan eri osa-alueita, kuten esimerkiksi rahapelaamisesta aiheutuvia haittoja koskevan tilanteen kehitystä, haittojen ehkäisyn ja vähentämisen toteutumista ja kehittämistarpeita, rahapelitoimintaan liittyvää säädösvalmistelua ja rahapelialan toimintaympäristössä tapahtuvia muutoksia. Neuvottelukunta toimii erityisesti rahapelitoimintaan liittyvien toimijoiden tiedonvaihdon kanavana. Myös yksinoikeusjärjestelmän ylläpitämisen kannalta on tärkeää, että eri toimijoilla on mahdollisimman kattava ja ajantasainen käsitys rahapelijärjestelmän eri osa-alueista. Pelihaittajärjestöt ovat tärkeä toimija neuvottelukunnan toimialalla ja siksi niiden edustus neuvottelukunnassa on tärkeää. Niiden sulkeminen pois neuvottelukunnasta toimisi neuvottelukunnan tarkoitusperiä vastaan.

Parlamentaarinen neuvottelukunta

Valtiosihteeri Haapajärven johdolla valmistellussa parlamentaarisessa yhteisymmärrysmuistiossa on esitetty perustettavaksi parlamentaarinen neuvottelukunta, jonka tehtävänä olisi seurata kustannustason kehitystä ja avustettavan toiminnan rahoituksen vakautta. Neuvottelukunta on olennainen osuutta rahoitusmallia ja välttämätön uuteen rahoitusmalliin liittyvien riskien minimoimiseksi.

SOSTEn näkemyksen mukaan keskeiset riskit ovat:

- Järjestöjen autonomian heikentyminen. Autonomian näkökulmasta on ongelmallista, jos avustustoiminnassa määritetään, minkälaista toimintaa järjestöjen halutaan harjoittavan ja mitä ei. Järjestöt asettavat yleishyödyllisen toiminnan tavoitteet sekä painotukset sääntöjensä ja tarkoituksensa perusteella.

- Kansalaisjärjestöjen riippumattomuus ja autonomia poliittisesta tai viranomaisten ohjauksesta on keskeinen osa vapaata pohjoismaista kansalaisyhteiskuntaa.
- Resurssien kohdennuksesta ja tasosta voi tulla jokavuotisen poliittisen väännön areena budjettilakien valmistelun yhteydessä. Mahdolliset kehyspäättömuutokset valtionavustustoiminnan rahoitustasoon tai käyttötarkoituksiin vähentäisivät avustustensaajien toiminnan ja talouden ennakoitavuutta.

Kansalaisjärjestötoiminnan oikeutus nousee ihmisten tarpeista. Järjestöillä itsellään on vastuu tarpeiden tunnistamisesta ja niihin reagoimisesta. Kansalaisjärjestöt ovat vaikuttaneet monella eri tavalla suomalaisten hyvinvoinnin edistymiseen, epäkohtien poistamiseen ja ihmisten arkeen. Suomessa on pitkä perinne kohdistaa kansakunnan tuloja niiden toimintaedellytysten varmistamiseen.

Koska veikkausvoittovarajärjestelmä lakkaa, parlamentaarista neuvottelukunnasta ja sen tehtävistä ei ole luontevaa säätää arpajaislaissa, mutta tarvittavat säädökset tulisi kuitenkin hyväksyä samassa yhteydessä kuin nykyjärjestelmän päättymisestä päätetään.

Yhteinen avustuskeskus

Yhteisymmärrysmuistiossa todetaan, että jatkovalmistelussa selvitetään järjestöjen yhteisen avustuskeskuksen perustamisen hyödyt, haitat ja toimintaedellytykset. Lakiesitysluonnoksen perusteluissa tämä yhteisymmärrysmuistion kohta näyttäisi tulkitun erheellisesti vain sosiaali- ja terveysministeriötä ja sen avustuskeskusta STEAa koskevaksi. Kyse on kuitenkin laajemmasta, eri ministeriöiden yhteisestä avustuskeskuksesta. SOSTEn kannattaa yhteisymmärrysmuistiossa tarkoitettua yhteistä avustuskeskusta ja katsoo, että se mahdollistaisi autonomisen kansalaisjärjestötoiminnan säilymisen ja tuottaisi muita jäljempänä kuvattuja käytännön hyötyjä.

Elinvoimaisen kansalaisjärjestötoiminnan menestyksen avaimet ovat sen kyvyssä tarttua muutoksen tarjoihin mahdollisuuksiin ja tarjota niihin ratkaisuja.

Kansalaisyhteiskunnan perustana on autonominen järjestötoiminta, joka edistää ihmisten harrastus- ja vaikuttamistoimintaa, yhteiskunnallisten epäkohtien muuttamista, taiteen ja kulttuurin harrastamista, liikunnallisuuden edistämistä ja merkityksellisyyden kokemista iästä riippumatta sekä vahvistaa luottamusta ja vähentää osattomuuden kokemuksia.

SOSTEn näkemyksen mukaan yhteisen avustuskeskuksen arvioidut hyödyt olisivat:

- Valtionavustustoiminnan resurssien hallinnointi tehostuisi.
- Avustuskeskus mahdollistaisi käytännössä yhdenmukaiset avustuskäytännöt.
- Laaja-alaisen, eri tehtäväalueita käsittävän järjestötoiminnan kehittymisen mahdollisuudet paranisivat.
- Toimialojen rajapintatoimintojen rahoittaminen helpottuisi.
- Kansalaisjärjestötoiminnan autonomian säilyminen varmistuisi.
- Järjestöjen yhdenvertaisuus valtionavustustoiminnassa lisääntyisi.

Yhteisellä avustuskeskuksella voitaisiin varmistaa kansalaisjärjestöjen yleisavustuksiin, kohdennettuihin yleisavustuksiin tai toiminta-avustuksiin perustuvan toiminnan pitkäjänteinen kehittyminen järjestöautonomiaa kunnioittaen.

Koska avustuskeskus liittyy tuoton jakamiseen, sekään ei luontevasti kuulu arpajaislain nyt tähtäimessä olevaan soveltamisalaan. Sen sijaan se voisi olla merkittävä osa tulevaa, nyt siis jo valmistelussa olevaa, avustusjärjestelmää ja siksi sitä koskeva selvitystyö on syytä käynnistää viipymättä.